

İmam Serahsî'nin Hanefî Fakihlere Yönelik Eleştirileri

Dr. Mairamkan İsabaeva*
Bağımsız Araştırmacı, Kırgızistan

Özet

Hanefî mezhebi, Ebu Hanife'nin (v. 150/767) ortaya koymuş olduğu sistem üzerine bina edilmiştir. İmam Muhammed (v. 189/804) ve İmam Ebu Yusuf'un (v. 182/798) içtihatlarıyla teşekkül etmiştir. Nihâyet hicrî V. asrın büyük hukukçusu ve ilim adamı olan Ebu Bekr Muhammed İbn Ebi Sehl İmam Serahsî'nin el-Kâfî adlı eseri şerh ettiği muhteşem el-Mebsût adlı eser Hanefîlik açısından bir zirve noktası olarak addedilir. el-Mebsût, zorlu hapis şartlarında yazılması sebebiyle sistematik yapıdan büyük ölçüde yoksun bulunmasına rağmen hemen her meselede kurucu imamların içtihatlarını ayrıntılarıyla ortaya koyması, her bir içtihadı aklî ve naklî olarak temellendirilmesi, mezhep içinde ittifak ve ihtilaf edilen konuları bir bütün halinde sunması, ihtilafî konularda tercihlerde bulunması, diğer Sünnî fıkıh mezheplerinin konuya ilişkin görüşlerini tahlil ve tenkit etmesi bakımından tam anlamıyla bir şaheserdir. Bu bildiri, el-Mebsût adlı eser çerçevesinde İmam Serahsî'nin Hanefî fakihlerine yönelik eleştirilerini konu edinmekle birlikte mezhep içi eleştiri sürecinin nasıl işlediğini ve ne gibi sonuçlara ulaştığını, eleştirinin boyutlarını ve sayısal analizini yapmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: İmam Serahsi, El-Mebsut, Fakih, Eleştiri

İmam Serahsî'nin Hanefî Fakihlere Yönelik Eleştirileri

Abstract

The Hanafi sect is built on the system that Abu Hanifa (d. 150/767) put forward. It was formed by the ijtihads of Imam Muhammad (v. 189/804) and Imam Abu Yusuf (v. 182/798). Finally, the magnificent work al-Mabsût, annotated by Abu Bakr Muhammad Ibn Ebi Sahl Imam Serahsi, the great jurist and scholar of the Hijri 5th century, the work called al-Kâfî, is considered a peak point in terms of Hanafism. Although al-Mabsut was largely devoid of a systematic structure because it was written in difficult prison conditions, he presented the ijtihads of the founding imams in detail on almost every issue, grounded each ijtihad on a rational and moral basis, presented the issues of alliance and disagreement within the sect as a whole, and made choices on controversial issues. It is a masterpiece in the sense that it analyzes and criticizes the views of other Sunni fiqh sects on the subject. This paper aims to analyze Imam Sarakhsi's criticisms of Hanafi jurists within the framework of al-Mabsût, as well as to analyze how the intra-sectarian criticism process works and what results it has reached, the dimensions of the criticism and its numerical analysis.

Keywords: Imam Serahsi, Al-Mebsut, Faqih, Criticism

1. Giriş

İslam dini Arap yarımadasında ortaya çıkarak zamanla dünyaya yayılmıştır. İslam dininin gelişmesinde Maverâünnehrli âlimlerin orta asırlardaki hizmetleri takdire şayandır. Nitekim tarihte ilk kez Müslüman Türk İslam Karahanlı devleti de geçmişte Türkistan olarak bilinen bölgede kurulmuştur. Orta Asyanın ilk Müslüman Türk devletini kuran Karahanlılar dönemi (IX-XIII. y.y.) eserlerinden Dîvân-ı Lügâti't-Türk, Kutadgu-Bilik ve Atabetü'l-Hakâyık'tan ilim camiasının çoğu haberdardır. Aynı devrin büyük din bilgini, fakîhi ve bilginler arasında İmamların Güneşi (Şemsü'l-eimme) diye ün salmış, günümüzde de uluslararası saygınlığa sahip Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed Ebû Sehl es-Serahsî (400/1009 – 483/1090)'nin, ilim âleminde herkesçe pek büyük eser kabul edilen Kitâbu'l-Mebsût'u ise onlar kadar tanınmamakta ve yeterince bilinmemektedir [1]. Hanefî mezhep birikimi içinde Serahsî'nin ve eserlerinin ayrıcalıklı bir yönü vardır. Kuşkusuz Hanefî fıkhi denildiğinde Serahsî ve onun eseri *el-Mebsût* akla en başta gelen isimler arasında yer alır. Serahsî, Hanefilerin hem usûl, hem de furu'unun bize intikal ettirilmesinde önemli bir role sahiptir. Ayrıca Maverâünnehir Hanefiliğinin hiç tartışmasız en önemli temsilcisidir.

İmam Serahsi kimdir?

Serahsî'nin tam ismi Ebu Bekr Muhammed İbn Ebi Sehl es-Serahsî'dir [2].Serahsî 400/1009 senesinde Horasan'da Meşhed ile Merv arasında bulunan Serahs kasabasında dünyaya gelmiştir. Serahsî künyesi doğduğu yere nispet edilmiştir. Hayatı hakkında pek çok bilgi bulunmamaktadır. Ancak 10 yaşındayken Bağdat'a ticaret maksadıyla giden babasına refakat ettiği bilinmektedir. Küçük yaşta ilimle meşgul olmaya başlayan Serahsî Buhâra'da ders veren büyük İslam hukukçusu Şemsü'l eimme Halvânî (452/1060) başta olmak üzere es-Suğdi ve Ebu Hafs Ömer b. Mansur el- Bezzâz gibi âlimlerden ilim tahsil etmiştir [3].Karahanlılar zamanında, meşru olmayan vergileri ödememeleri için halkı galeyana getirdiği gerekçesiyle 1073 ila 1087 yıllar arasında Özgen kalelerinin birinde bulunan zindanda hapsedilmiştir. Bu zindan hayatı sonraki nesilleri İslam hukuku alanında paha biçilemez yazılı eserlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kaynaklar İmam Serahsi'nin birkaç eserini zindan kuyusu başına toplanan talebelerine imla ettirdiğine dair fikir birliği içindedirler [4]. Özgen zindanında onca yıl yatması ve kabrinin de

¹ Prof.Dr. Mustafa Cevat Akşit, (2008) Şemsü'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed B. Ahmed Ebû Sehl Es- Serahsî Ve Kitâbu'l- Mebsût'u Üzerine Notlar, s. 4. <http://www.gayevakfi.org/> (25.02.2022).

² Muhammed Hamidullah, "Serahsî'nin Devletler Umûmî Hukukundaki Hissesi", (çev.) Salih Tuğ, 900. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukûkçusu Semsu'l-E'imme es Serahsî Armaganı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, LXIII, 1965, s. 16.

³ Joseph Schacht, "Serahsî'nin Hayatı ve Eserleri Hakkında Bazı Notlar", (çev.) M.Esad Kılıçer, 900. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukûkçusu Semsu'l-E'imme es Serahsî Armaganı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, LXIII, 1965

⁴ Salih Tuğ, "Eserlerinde Raslanan İfadelerine Göre İmam Serahsî'nin Hapis Hayatı", 900. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukûkçusu Semsu'l-E'imme es Serahsî Armaganı, Ankara Üniversitesi İlahiyat

orada bulunması siyasi sebeplerden kaynaklanmıştır. Zindana hapsediliş sebebinin ikincisi ise, şehrin Emir'i çocuk sahibi cariyelerini hür kimselerden olan hizmetindeki erkeklerle evlendirir. Emir ulemadan bu konu hakkında fikrini sorar. Hepsi onaylayıp iyi yaptığını söylerler. Fakat Serahsi bir hata işlediğini belirtir. Çünkü erkekler daha önce hür kadınlarla evlenmişlerdi. İşte bundan dolayı bu hür kadınların yanına bu cariyeler kuma gelmiş olur der. Emir ise cariyeleri boşarım der. Bundan sonra tekrar nikâhlarını yeniler ve âlimlerden fikrini sorar. Hepsi yine iyi yaptım derler. Yine Serahsi hata yaptığını belirtir. Ümmüveled boşandıktan sonra şeriat belirlediği süre içinde iddet beklemesi gerektiğini belirtir. İddeti bitmeyenlerin nikâhı söz konusu olamadığından, bu da doğru değildir der [5]

el-Mebsut Eseri

Serahsî'nin *el-Mebsût* adlı eseri aslen Hâkim eş-Şehîd⁹ (v. 334/945)'in *el-Kâfi* adlı eserine yazılmış bir şerhtir. Hâkimü'ş-şehîd söz konusu eserinde İmam Muhammed'in "zâhirü'r-rivâye" adı verilen eserlerini özetlemiştir. Ebü'l Fazl Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Mervezî el-Belhî el-Hâkim eş-Şehîd'dir. Uzun süre Buhara'da kadılık yapmıştır ve adaletiyle tanınmıştır. Ders halkasına dönemin önde gelenlerinin de katıldığı bilinmektedir. Çok yönlü âlim olmakla birlikte birçok eseri günümüze ulaşmamıştır. Eserlerinden *el-Kâfi* Hanefî Mezhebindeki zahîrî rivaye görüşlerin tespiti konusunda güvenilir kaynaklardan biri sayılır [6]. Herkesçe beğenilen otuz ciltlik *el-Mebsut*, işte bu kuyudan, Serahsî'nin hiç bir kaynağa başvurmadan öğrencilerine yazdırmasıyla, on dört yılda meydana gelmiştir. İnsanı hayrete düşüren kuvvetli bir hafızaya malik bulunan İmam Serahsî, hapisliği esnasında kütüphanesini kullanmaktan men' edilmiş; "gücünün yettiği ve yokluğun verdiği imkân nispetinde" eserlerini birbiri ardınca bu kuyu-hapiste imlâ etmiştir. Hiçbir kitaba müracaat etmeksizin ve mütalâada bulunmaksızın, hatırandan; kuyunun üst tarafında bulunan talebelerine imla ettirmiştir. İmam Serahsî gündüzleri oruç tutmuş, geceleri uzun nafilâ namazlar kılmış, soğuk- sıcak demeden birçok güçlüklerle göğüs gereker ilmî faaliyetini yürütmüştür [7]

İmam Serahsî'nin el-Mebsut Dışındaki Eserleri

el-Usûl

Şerhu's-Siyerî'l-kebîr

Şerhu Ziyâdâtî'z-Ziyâdât (en-Nüket)

Şerhu Muhtasar et-Tahâvî

Şerhu Câmi es-sağîr

Şerhu'l-Câmi el-kebîr

Fakültesi Yayınları, LXIII, 1965, s. 43.

⁵ Prof.Dr. Mustafa Cevat Akşit, (2008) Şemsü'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed B. Ahmed Ebû Sehl Es- Serahsî Ve Kitâbu'l- Mebsût'u Üzerine Notlar, s. 4. <http://www.gayevakfi.org/> (25.02.2022).

⁶ Beşir Gözübenli, "Hâkim eş-Şehîd", *DİA*, Cilt: XV, İstanbul: 1997, s. 195-196.

⁷ Hamidullah, "Searhsi Şemsüleimme", s-544-547

Şerhu Kitâbi'l-kesb [8].

İmam Serahsî'nin Hanefi Fakihleri Yönelik Eleştirileri⁹

Serahsî'nin Ebu Hanîfe dışında başta Ebu Yusuf olmak üzere İmam Muhammed ve İmam Züfer'in görüşlerine yönelik doğrudan eleştiriler yönelttiği görülmektedir. Bu eleştiriler temelde söz konusu imamların Ebu Hanîfe'nin görüşünden farklı görüş ileri sürdüğü meselelere özgüdür. Bir başka deyişle aslında İmam Serahsî'nin Ebu Hanîfe'nin öğrencilerine yönelttiği eleştirilerin temelinde de Ebu Hanîfe'nin görüşünü önceleme düşüncesi bulunmaktadır. İmam Serahsî'nin mezhebin kurucu imamları olan Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer'e yönelik eleştirilerini örnekler üzerinden ele alacağız.

Ebu Yusuf'un Görüşlerine Yönelik Eleştirileri

Ebu Yusuf Ya'kub b. İbrahim b. Habib b. Sa'd el-Kufi'dir (v. 182/798). Ebu Hanife'nin önde gelen talebesi, müctehid hukukçu, ilk kadılıkudattır. Ebu Yusuf fıkıh ve hadis bilgisinin yanı sıra tefsir, siyer, meğâzî, ve eyyamü'l-Arab sahalarında da uzman bir âlim olarak görülür [10]. Serahsî'nin Ebu Yusuf'un görüşlerine yönelik eleştirileri incelendiğinde bunların bir kısmının zâhiru'r-rivâye kapsamında yer aldığı bir kısmının ise özellikle Ebu Yusuf'un *el-İmlâ* adlı eserini nakleden öğrencileri aracılığıyla dile getirilen görüşler olduğu yahut İbn Semâa vb. Ebu Yusuf'un öğrencilerince aktarılmış görüşler olduğu görülür.

Domuz Derisinin Tabaklanması

Ebu Yusuf'a göre domuzun derisi tabaklandığında temiz olur. Serahsî bu görüşü doğru bulmaz. O, domuz derisinin tabaklanması mümkün olmadığını belirtir. Sebep olarak ise insan derisi gibi domuz derisinin de, üst üste çok katlı derisi olduğunu, dolayısıyla temiz olmaması temizleyici olan tabaklanmayı kabul etmemesine bağlı olduğunu belirtir. Ayrıca domuzun kendisi pis olduğunu, bundan dolayı derisinin de pis olduğunu belirterek, sebebinin ise deri de domuzdan bir parça olduğuna dikkat çeker [11].

Serahsî'nin burada eleştirilerini iki temele dayandırdığı görülmektedir: Bunların birincisi domuzun "necisü'l-ayn" bir varlık olması, diğeri ise domuz derisinin yapısal özelliğidir. Hangi özellik dikkate alınırsa alınsın Ebu Yusuf'un görüşünün kabul edilemeyeceğini belirtir.

⁸ Hamidullah, "Serahsî Şemsüleimme", s-458.,

⁹ Daha geniş bilgi için bakınız: <https://www.ulusaltezmerkezi.net/el-mebcut-cercevesinde-serahsinin-hanefi-fakihlerine-yonelik-elestirileri/9/>

¹⁰ Salim Ögüt, "Ebu Yusuf", *DİA*, Cilt: X, TDV Yayınları, İstanbul: 1994, s.262.

¹¹ Serahsî, *Mebcut, Kitab 'ul-Mebcut*, Daru'l Marife, 3.baskı, Beyrut, 1978, Cilt: I, s-202.

Cumadan Sonra Kılınan Nafile Namaz

Serahsî'nin belirttiğine göre Cuma namazından sonra altı rekât nafile namaz kılınır. Hz. Ali önce dört, sonra iki rekât kılınacağını söylemiş, Hz. Ömer ise önce iki sonra dört rekât kılınacağını söylemiştir. Ebu Yusuf bu konuda Hz. Ali'nin görüşünü esas almış, bunu gerekçelendirirken de şöyle demiştir: “Kişi, Cuma'nın farzından sonra onun misli bir nafile kılmış olmasın diye önce dört rekât sonra iki rekât nafile namaz kılar” [12]. Serahsî'ye göre bu güçlü bir görüş değildir; çünkü Cuma namazı iki rekât olsa bile aslında dört rekât gibidir. Zira Cuma'nın hutbesi de Cuma namazının yarısı konumundadır.

Necis Bir Yerde Secde Etmek

Ebu Yusuf'dan rivayet edildiğine göre namaz kılan biri pis yere secde eder, sonra secdeyi temiz bir yerde yenilirse namaz caiz olur. Serahsî ise, namaz kılan kimse başlangıç tekbiri alırken pis bir yerde bulunmuşsa, sanki namaz için hiç tekbir almamış gibidir der [13].

İmam Muhammed'e Yönelik Eleştirileri

Tam adı Ebu Abdillah Muhammed b. El-Hasen b. Ferkad eş-Şeybani (v. 189/805) olan İmam Muhammed, Ebu Hanife'nin önde gelen talebesidir. Eserleriyle Hanefi mezhebinin görüşlerini kayıt altına alan müctehiddir. Ebu Hanife'nin diğer öğrencilerinde olduğu gibi İmam Muhammed'in ictihaddaki derecesi hakkında da farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte onun mutlak müctehid seviyesinde olduğu görüşü daha kuvvetli kabul edilmektedir [14].

Köleyi Özgür Kılma

İmam Muhammed, bir köle özgür kılan kişinin bu işlemi güvence altına alabilmek amacıyla bunu bir belge ile kaydetmesinin gerekli olduğunu belirtir. Bu belge yazılırken ihtiyata riayet edilmeli hiçbir eleştiriye meydan vermeyecek şekilde yazılmalıdır. Bu yüzden kişi bu belgede “Ben seni Allah rızası için özgür kılıyorum” ifadesi de yer almalıdır; çünkü kimileri “özgür kılan Allah rızasını kastetmezse, özgür kılma geçerli olmaz” demektedirler.

Serahsî İmam Muhammed'in bu görüşüne itiraz eder. Ona göre kölenin özgür kalabilmesi için belgede yazılı olan şeyin bir hükmü yoktur. Hatta kişi “seni şeytan için özgür kıldım” bile dese özgür kılma işlemi geçerli olur. Serahsî'ye göre köle azat eden kişi bazı hâkimlerin bilgisizliğinden kaçınmak için bunu yazarsa iyi olur [15]. Burada görüldüğü üzere Serahsî “Allah rızası için” şeklinde bir ifadenin yer almasını uygun görmeye birlikte bunu şart koşan İmam Muhammed'in görüşüne katılmamaktadır. Burada İmam Muhammed'in işin kazaî yönüne,

¹² Serahsî, *Mabsût*, I/157.

¹³ Serahsî, *Mabsût*, I/204.

¹⁴ Aydın Taş, “Muhammed b.Hasen eş-Şeybani,” *DİA*, Cilt: XXXIX, İstanbul: TDV Yayınevi, 2010, s-38.

¹⁵ Serahsî, *Mabsût*, VII/62.

Serahsî'nin ise diyanî yönüne bakarak hüküm verdiğini ve aslında aralarında özde bir ihtilaf olmadığını da söylemek mümkündür.

Ölüm Hastasının Borç İkrar Etmesi

İmam Muhammed'in belirttiğine göre ölüm hastalığında olan bir kimse mirasçısı ve yabancı bir şahıs lehine borç ikrarında bulunsa; ikrarda bulunan kişi bu iki şahsı ortak kılma konusunda yalan söylemişse veya yabancı şahıs ortaklığı inkâr ederek “benim onda beşyüz dirhem alacağım var, benimle onun mirasçısı arasında ortaklık yok” derse İmam Muhammed'e göre ikrar, yabancı şahsın payı açısından sahih olur. Serahsî, İmam Muhammed'in bu görüşünün kuvvetli olmadığını belirtir. Ona göre bu ikrar her bakımdan geçersizdir. Zira ölüm hastalığında olan kimse “ortak borç” ikrarında bulunmuştur. Bu ikrardan kendi mirasçısı yararlanmakta olduğundan borcu ortak borç olarak kabul etmek mümkün değildir. Ortak borç dışında da bu borcu kabul etmek mümkün değildir; çünkü o zaman bu borç, kişinin ikrar ettiğinden farklı olur. Diğer yandan ortaklığa son vermek ortak malı paylaşmakla olur. Zimmetteki alacağı paylaşmak ise caiz değildir [16]. Burada Serahsî'nin İmam Muhammed'in görüşüne yönelik temel eleştirisi aslında “bölünmesi mümkün olmayan şeyi bölmeye çalışmak” şeklinde özetlenebilir. Niteliği açısından bölünmeyi kabul etmeyen ortak borcu, bir kimse açısından sahih kabul edip diğer kimse açısından geçersiz kabul etmek Serahsî'ye göre mümkün olmadığından İmam Muhammed'in görüşü bu meselede zayıf görülmüştür.

İmam Züfer'e Yönelik Eleştirileri

İmam Züfer, (v. 158/775), Ebu Hanîfe'nin en eski talebelerinden olup onun öğrenciliği Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'den daha öncedir. İmam Züfer'den herhangi bir kitap nakledilmediği gibi hocasının görüşlerini rivayet ettiği de bilinmemektedir. Muhtemelen bunun sebebi hocasının vefatından sonra kısa zaman yaşamış olmasıdır. İmam Züfer, hocası Ebu Hanîfe'nin görüşlerini yazılı olarak yaymış olmasa da ders halkalarında neşretmiştir. Nitekim Ebu Hanîfe'nin vefatından sonra onun ders halkasını İmam Züfer devam ettirmiş, ardından da Ebu Yusuf bu ders halkasında hoca olarak faaliyette bulunmuştur [17].

Vekilden Yemin İsteme

Bir kimse bir şahısta olan alacağını tahsil etmek üzere birini vekil kılrsa, borçlu asıl alacaklıya ödeme yaptığını iddia ettiği halde vekil bunu kabul etmese, İmam Züfer'e göre borçlu vekile “ben, müvekkilimin alacağını tahsil ettiğini bilmiyorum” diye yemin ettirme hakkına sahiptir. Çünkü vekil alacaklının alacağını aldığını ikrar ederse, onun borçlu ile davalaşma hakkı yoktur. Bunu inkâr ederse bu konuda ondan yemin ister. Nitekim alacaklıdan sonra onun mirasçısı da

¹⁶ Serahsî, *Mabsûr*, XVIII/36.

¹⁷ Muhammed Ebu Zehra, *Ebu Hanîfe: Hayâtuhû ve asruhû, ârâuhû ve fikhuh*, Dâru'l-fikri'l-Arabî, Mısır, t.y.s. 245-246.

aynı konuda yemin edebilir. Serahsî vekilin mirasçıya kıyas edilmesini eleştirir. Çünkü mirasçı, hak hususunda miras bırakan kişinin yerine –tam anlamıyla- geçer. Dolayısıyla yemin etmek, alacaklı üzerine bir borç olur [18].

Bir Taşınmazın Sınırlarını Belirtmeden Yapılan Şahitlik

Anlaşmazlığa sebep olan bir taşınmaz hakkında şahitlik yapılırken şahitler taşınmazın sınırlarını belirtmezlerse İmam Züfer'e göre bu şahitlik geçersizdir. Çünkü sınır belirtilmediği zaman bir miktar belirsizlik kalır. Serahsî'ye göre şahitlerin sınırları tam olarak belirtmesine gerek yoktur. Sınırın çoğunu belirtmek bütünü belirtmek gibi kabul edilir; çünkü dinde çoğunluğu bütün yerine koymak genel bir kuraldır. Ayrıca bir tarlanın uzunlamasına iki sınırının belirtilmesiyle arsanın boyunun miktarı bilinir. Uzunluk belirlendikten sonra enine sınırlardan birinin belirtilmesiyle değeri de belli olur. Ayrıca arsa üçgen şeklinde olup, üç sınırı da olabilir [19].

Sonuç

Serahsî *el-Mebsût* adlı eserinde bilindik anlamıyla bir “şârih” olmanın çok ötesinde işler yapmıştır. O, bir yandan Hâkim eş-Şehîd'in *el-Kâfi* adlı eserini yorumlayıp açıklarken diğer yandan gerek bu eserdeki ifadeler hakkında gerekse eserde yer almayan konulara ilişkin olarak kendisinin dönemine kadar gelen Hanefî birikimini eserinde yansıtmıştır. Serahsî, Ebu Hanîfe dışında Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer'in görüşlerine yönelik eleştiriler yöneltmektedir. Onun bu imamlara yönelik eleştirileri aslında bir olumsuz bir tenkitten ziyade, söz konusu meselede Ebu Hanîfe'nin görüşüne muhalif olan bu imamlardan herhangi birinin görüşü karşısında Ebu Hanîfe'nin görüşünü destekleme mahiyetinde görülmektedir.

Mezheplerin teşekkül dönemi sonrasında müntesip fukahanın faaliyetleri, ilmîlik ve orijinallik bakımından kurucu dönem ictihadından çok farklı değildir. Dahası bu ilmî faaliyet bir yandan müntesibi bulunulan mezhebin birikimini dikkate aldığı gibi diğer yandan diğer mezheplerin birikimleriyle de hesaplaşması bakımından belki de kurucu dönem ictihadından daha büyük akademik performansı da gerekli kılmaktadır.

İmam Serahsî nasihat ve hakkı tavsiyede bulunan, kimseden çekinmeyen bir âlimdir. Hayatının son üç yılını hürriyet ve rahatlık içinde geçirebilmiştir. Fakat hapiste geçen bu on beş yıl zarfında kıymetli eserlerini ne gibi şartlar altında meydana getirdiği, insanı çok hayrete düşüren bir durumdur. Onun Allah-ü Teâlâ'nın hükümlerinin çiğnenmemesi, hakkın gizlenmemesi ve bâtil ile karıştırılmaması hususunda, iyiliği tavsiye edip, kötülükten uzaklaştırmada gösterdiği gayret, bunun için çektiği cefa ve katlanmaktan kaçınmamıştır.

---

¹⁸ Serahsî, *Mebsût*, XIX/11.

¹⁹ Serahsî, *Mebsût*, XVII/99-100.

Kaynakça

- [1] Akşit, Mustafa Cevat (2008) Şemsü'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed B. Ahmed Ebû Sehl Es-Serahsî Ve Kitâbu'l- Meksût'u Üzerine Notlar, s. 4. <http://www.gayevakfi.org> (25.02.2022).
- [2] Aydın Taş, "Muhammed b.Hasen eş-Şeybani," DİA, Cilt: XXXIX, İstanbul: TDV Yayınevi, 2010.
- [3] Ebu Zehra, Muhammed *Ebu Hanîfe: Hayâtuhû ve asruhû, ârâuhû ve fikhuh*, Dâru'l-fikri'l-Arabî, Mısır, t.y.s.
- [4] Gözübenli, Beşir "Hâkim eş-Şehid", DİA, Cilt: XV, İstanbul: 1997.
- [5] Hamidullah, Muhammed "Serahsî'nin Devletler Umûmî Hukukundaki Hissesi", (çev.) Salih Tuğ, 900. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukûkçusu Semsu'l-E'imme es Serahsî Armaganı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, LXIII, 1965.
- [6] Öğüt, Salim "Ebu Yusuf", DİA, Cilt: X, TDV Yayınları, İstanbul: 1994.
- [7] Schacht, Joseph "Serahsî'nin Hayatı ve Eserleri Hakkında Bazı Notlar", (çev.) M.Esad Kılıçer, 900. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukûkçusu Semsu'l-E'imme es Serahsî Armaganı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, LXIII, 1965.
- [8] Serahsî, *Meksût, Kitab'ul-Meksût*, Daru'l Marife, 3.baskı, Beyrut, 1978, Cilt: I.
- [9] Tuğ, Salih "Eserlerinde Raslanan İfadelerine Göre İmam Serahsî'nin Hapis Hayatı", 900. Ölüm Yıldönümü Münasebetiyle Büyük İslâm Hukûkçusu Semsu'l-E'imme es Serahsî Armaganı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, LXIII, 1965.